

Herinneringen aan de vijf jaar na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog

Vertaling van: Memories of the five years, when the Second World War broke out.
Door Corrie W. Moerman van Leeuwen

Vrijdagmorgen 10 mei 1940 om 4 uur werd de Tweede Wereldoorlog een realiteit in ons leven.

Vanmorgen was ik heel helder en ik had goed geslapen, maar een ogenblik later werd mijn geest overspoeld door herinneringen aan de oorlog. Ik kon de details die bij mij opkwamen bijna niet bijhouden. Waar komen al die gedachten opeens vandaan? Het is 65 jaar geleden dat het gebeurde en ik had juist mijn 15^e verjaardag gevierd!

Een tijd geleden vroegen de kinderen mij of ik wilde schrijven over de vijf jaar van de Tweede Wereldoorlog (1940-1945) en dat zal ik nu doen voor zover ik het mij herinner.

Ik was heel goed uitgerust na zes uur heerlijk geslapen te hebben en voor zover ik weet had ik niet gedroomd. Toch kwamen de herinneringen en buitelden over elkaar heen, op een manier die je niet in de hand hebt. Ze komen bij je op en je kunt ze niet stoppen! Dan is het tijd om ze op te schrijven! December 2004.

De vijf dagen actieve oorlog begonnen met een enorm lawaai van veel vliegtuigen en veel schieten, waardoor onze hele familie in een paar minuten beneden was om 4 uur 's morgens. Deze vliegtuigen kwamen uit Engeland, dat hemelsbreed maar 27 kilometer weg lag. Ze kwamen recht over onze boerderij met dozijnen tegelijk, ongeveer een dozijn per keer. Nadat er een tijdje veel geschoten was, werd het een paar minuten heel stil en meteen daarna hoorden we het geronk van de volgende vliegtuigen. Dit ging ongeveer twee uur zo door. Het was 's morgens vroeg en mijn vader en mijn twee broers konden de koeien niet melken tot alles rustig was, twee uur later dan gewoonlijk. Het gevolg was dat ze maar de helft van de melk gaven. De laatste twee zomers van de oorlog gebeurde dat vaak. De koeien waren erg onrustig en zij waren niet de enigen.

Ons afweergeschut werd ongeveer drie kilometer van onze boerderij en andere boerderijen in de buurt geplaatst. Dit gebeurde tijdens de mobilisatie in 1939, voor het geval de oorlog zou uitbreken.

Toen mijn broer Kees beneden kwam, zei hij: "Het is oorlog, Duitsland heeft ons aangevallen." Deze woorden ben ik nooit vergeten en het voelde alsof er een bom was gevallen die onze vrijheid had weggevaagd. Het was goed dat Kees ons had verteld dat er mogelijk oorlog zou komen omdat volgens hem de politieke problemen niet op een andere manier op te lossen waren. Hij had zijn hele leven de politiek gevolgd en hield ons deze vijf jaar dagelijks op de hoogte. We moesten leren bevelen op te volgen, maar vooral dat onze vrijheid was verdwenen (10 mei 1940 tot 5 mei 1945).

In onze koeienstal was ruimte voor 40 koeien in de winter; ze stonden in twee rijen. Aan het eind van de ene rij had Vader twee kalveren gezet. Vlakbij de kalveren groeven mijn broers een ondergrondse schuilplaats voor henzelf, en ook voor anderen die bij ons kwamen wonen. We hadden geluk dat we zo dicht bij de kust woonden dat we iedere avond het nieuws uit Engeland konden horen. En het was een zegen dat mijn broer Engels sprak en in de schuilplaats het nieuws kon luisteren als alle deuren en ramen gesloten waren!

Natuurlijk wist geen van onze jongere broers en zuster iets over wat er aan de hand was. Er waren veel dingen die wij ouderen ook niet wisten. Vader droeg de last van deze geheimen

alleen, vanwege de veiligheid van zijn gezin. We wisten niet dat Vader geweren verborgen hield in onze hooiberg en dat hij mensen in het verzet hielp en beschermde.

Een 46-jarige Duitse soldaat was gedeserteerd uit het leger en werd door onze dominee naar de boerderij gebracht. Hij werkte op de boerderij en woonde meer dan twee jaar bij ons en bleef ondergedoken tot de oorlog voorbij was.

Dat was ook het geval met het hoofd van de politie uit één van de grote steden. Hij zat in de gevangenis omdat hij Joden had verborgen en anderen die in gevaar waren. Hij werd bevrijd door het mensen van het verzet (waaronder mijn man) die uniformen van Duitse soldaten droegen. Ook hij werd bij ons gebracht en woonde in onze opkamer, samen met mijn broer, die weg- en waterbouwkunde studeerde en dat zoveel mogelijk probeerde te blijven doen.

Omdat er zoveel onderduikers op onze boerderij waren, werden er heel wat emmers aardappelen geschild en bonen en andere groente schoongemaakt voor de 23 mensen die de laatste twee jaar op de boerderij woonden. Iedereen was heel dankbaar en ik was dankbaar voor al hun hulp. De laatste twee jaar aten we altijd twee keer per dag groente en één keer brood met zelfgemaakte kaas. Eén keer per week was er wat vlees en dat was een groot feest! Iedereen was altijd erg blij als we het eten brachten, ondanks alle spanning die ze hadden omdat ze al zo lang van huis weg waren.

We hadden veel medelijden met hen en als de kleintjes naar bed waren, lieten we de onderduikers tot tien uur naar onze huiskamer komen, zodat ze gezellig bij ons gezin konden zijn. Meestal gaf het ons ook wat moed als we nieuws uit Engeland te hoorden, maar soms leek er helemaal geen zicht op te zijn dat we snel vrij zouden komen.

We hadden ook zes weken een Engelse piloot in huis, die in 1944 was neergeschoten vlakbij onze boerderij. Voor mijn gevoel was dit het gevaarlijkste dat we hebben gedaan. Mensen uit de buurt hadden deze piloot meer dan een jaar verborgen, totdat iemand het ontdekte en erover begon te praten. Hij bleef zes weken bij ons voor hij naar huis kon gaan. Over deze piloot zeiden we tegen de vijf jongere kinderen dat hij doofstom was. Hij at samen met ons en mijn broer Kees was zijn tolk; hij speelde zijn rol heel goed door hem vragen te stellen tijdens het eten. We vertelden de kinderen dat hij net zo was als Mina Moerman, die doofstom was, en hadden deze leugen om bestwil bedacht omdat zij haar kenden. Zij was de zus van mijn vriend Jan. Alles ging goed en zes weken later werd de piloot naar België gebracht en kon vandaar veilig terugkeren naar de Verenigde Staten. Een paar jaar na het eind van de oorlog kwam de piloot bij Vader en Moeder op bezoek om hen (en ongetwijfeld ook anderen) te bedanken dat zij zijn leven hadden gered!

Mijn vader was een held, ik weet er geen ander woord voor. Hij waagde zijn leven en had heel wat keren doodgeschoten kunnen worden, als er iets was ontdekt. De laatste twee jaar was dat vaak het geval, en wij wisten dat allemaal, maar we waren ons er niet van bewust dat Vaders leven praktisch altijd in gevaar was.

Ik wist dat mijn vriend Jan de laatste twee jaar ook vaak in gevaar was en had het daar soms erg moeilijk mee, hoewel we nooit met elkaar over de oorlog spraken.

Ik hoorde pas wat mijn vader had gedaan toen we al naar Canada waren geëmigreerd. En ik ben heel dankbaar dat ik het niet eerder wist, want het was soms meer dan ik aankon.

Ik geloof dat meer mensen over de oorlog hebben geschreven, hoewel ik er zelf nooit iets van gelezen heb. Ik hoorde veel van Moeder, die drie keer bij ons in Canada op bezoek is geweest.

Mijn vader ging naar zijn hemelse Huis in 1964 en volgens zijn wens bezocht Moeder kort na zijn overlijden al haar kinderen. Ze ging eerst naar alle kinderen in Holland en daarna waren Cathy en ik in Canada aan de beurt. Het was een prachtige tijd en het was goed om te horen over Vaders laatste maanden. Het was mijn eerste ervaring met het verlies van een dierbare terwijl ik in Canada woonde.

Mijn man en ik beseften heel goed dat we niet naar huis konden gaan als dierbaren overleden. Het was een onderwerp dat we vaak bespraken toen we met onze immigratieplannen bezig waren. En natuurlijk was het ook zwaar voor onze ouders. Met het vliegtuig naar huis gaan was voor ons niet mogelijk in die tijd. Toen mijn man in 1955 zijn moeder verloor en hij op het seminarie was in Holland, Mich., hebben we er uitvoerig over gesproken. We kwamen tot de conclusie dat we geen geld moesten lenen om naar huis te kunnen gaan. Ik ben het altijd van harte eens geweest met Jan toen hij zei: "Moeder, we moeten hier consequent in zijn. We hebben grote families en zullen geliefden verliezen net als iedereen."

Ik ben blij dat we het zo hebben gedaan. Het is nooit iets pijnlijks in ons leven geweest, omdat we wisten dat God ons naar Canada had geleid.

Ik heb ook met mijn oudere broers veel over Vader gesproken en ze vertelden mij ook verschillende dingen over hem. Hij was een held en kreeg een medaille van de Koningin, maar hij heeft dat zelf niet meegemaakt omdat hij toen al naar de Heer was gegaan. Moeder was erg blij met de erkenning voor wat Vader had gedaan, hoewel het al heel wat jaren na de oorlog was.

Op een keer zag ik mijn vader overdag geknield voor zijn bed liggen en het gaf me een gevoel van veiligheid. Ik besepte steeds meer dat het geheim van zijn moed lag in zijn verhouding met God!

Ik was een jonge tiener toen de oorlog uitbrak op 10 mei 1940, maar bepaalde dingen zijn me mijn hele leven bijgebleven. We moeten het verleden niet vergeten. Het is waardevol om ons te herinneren hoe God ons in moeilijke situaties heeft gered. Wat we wel moeten vergeten zijn de tijden dat mensen ons kwaad hebben aangedaan, want dit is een favoriete truc van de duivel die onze verhouding tot Jezus en onze geliefden kan beschadigen. Hier moeten we in Jezus' naam tegen strijden!

Ik wist altijd al wat Vaders geheim was, maar veel dingen zijn duidelijker geworden nu ik ouder ben. Ik weet dat God ons in die vijf jaar op een heel bijzondere manier heeft beschermd. Voor mijn gevoel heeft God ons er zelfs tegen beschermd dat wij overweldigd werden door al het gevaar waarin we verkeerden; ook hielp Hij ons om te gaan met het feit dat we niet meer konden kopen wat we gewend waren en nodig hadden.

Het meest wonderbaarlijkste was dat ons hele gezin het heeft overleefd. Geen van mijn vier broers hoefde in dienst, omdat ze op onze boerderij werkten. Vliegtuigen uit Engeland kwamen in dozijnen over, geladen met bommen, twee jaar lang. Zodra het donker was, hoorden we twee uur lang het geronk! Meestal werden ze beschoten, maar het gebeurde maar één keer dat een vliegtuig werd neergeschoten en zijn lading bommen liet vallen op een kilometer afstand van ons huis. Het veroorzaakte 13 enorme kraters in het veld van vijf van onze burens en een paar koeien werden gedood. Het geluid alleen al was angstaanjagend, maar het ergst was de onzekerheid waar de bommen zouden vallen.

Alles was op de bon en de winkels waren half leeg. Maar wij hadden altijd volop eten op de boerderij. We hadden graan voor ons brood, melk en eieren, en grote moestuinen vol aardappelen en allerlei groentes plus een grote boomgaard met appels, peren en pruimen! Er was meer dan voldoende voor ons gezin van 12 en ook voor een gezin van 7, dat twee jaar lang bij ons woonde, en voor de drie mannen die bij ons onderdoken tot het eind van de oorlog (5 mei 1945).

Daarnaast kwamen er ook een paar mensen twee keer per week bij ons eten. Toen de oorlog voorbij was en we weer met ons eigen gezin waren, was het bijna vreemd om maar 12 mensen om de tafel te hebben, zoals in 1943. Mijn twee zussen waren getrouwd en onze vrienden de onderduikers gingen naar huis!

Er kwamen in de oorlog veel mensen bij onze boerderij om eten vragen. Eerst verkochten een liter melk aan gezinnen met kleine kinderen; later lieten we iedereen een beker melk drinken tot we tot we alleen nog de quota overhadden die we moesten afleveren. We verkochten geen melk meer, omdat we ontdekten dat sommigen al zes flessen hadden en

nog meer vroegen en we wilden zoveel mogelijk gezinnen helpen. Na de oorlog duurde het nog jaren voor alles weer in de winkels te krijgen was.

Toen we weggingen uit Holland in 1948 waren er ook nog geen meubels te koop. Onze ouders ruilden eten tegen zes stoelen, die we nog steeds hebben! En ons bed met alles wat er bij hoort was ook gekocht en geruild voor eten. Het duurde vijf jaar voor alles weer normaal was.

Mijn eigen ervaring is dat deze laatste twee jaar heel emotioneel waren. Als jonge Duitse soldaten die op je boerderij wonen, in het weekend 's avonds in je huis worden uitgenodigd en gezangen meezingen bij het orgel in hun eigen taal, en je ziet tranen in hun ogen, dan zitten je eigen tranen ook heel hoog. En ik was niet de enige in de familie.

We hoorden (via mijn broer) verhalen over hun vrouwen en hun kinderen die ze nog nooit hadden gezien, die geboren waren nadat zij in dienst waren gegaan. Of het nu Duitse soldaten waren of Engelsen aan het eind van de oorlog, dat maakte geen verschil. Ze hadden allen hetzelfde verdriet en hetzelfde verlangen naar huis.

Oorlog is wreed op meer dan één manier. Zelfs al konden we maar een paar woorden in hun taal spreken, mijn moeder sprak met ze door haar daden van liefde. We beseften niet eens dat we spraken met onze zogenaamde 'vijanden'. Al waren deze jonge soldaten onze vijanden, Moeder betoonde aan allen die kwamen haar liefde. Ze nodigde elke soldaat op avonden in het weekend in ons huis uit, of hij nu kort of lang op de boerderij ons woonde. "Ze zijn allemaal gestuurd en wij kunnen ze helpen door ze in ons huis uit te nodigen," zei Moeder. Zoals jullie hebben gemerkt ben ik heel trots op mijn ouders en ik dank God voor ons thuis en alles wat wij daar hebben gezien en geleerd.